

УДК 336.7

**Лебідь О.В.**  
*кандидат економічних наук,  
доцент кафедри банківської справи  
Харківського національного економічного університету  
імені Семена Кузнеця*

## КАПІТАЛ БАНКІВ ЯК НОСІЙ ПОТЕНЦІАЛУ Й ФІНАНСОВА ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті на основі критичного аналізу підходів до тлумачення поняття визначено сутність капіталу банку; виявлено й охарактеризовано його загальносистемні та специфічні характеристики. Показано взаємозв'язок капіталу банку з його економічним потенціалом. Визначено роль фінансового потенціалу в розвитку банку та запропоновано формулу обчислення величини фінансового потенціалу розвитку, на основі якої проведено розрахунки для десяти найбільших банків України.

**Ключові слова:** капітал банку, системні характеристики капіталу, структура капіталу банку, потенціал банку, розвиток банку, фінансовий потенціал розвитку банку.

### **Лебедь О.В. КАПИТАЛ БАНКОВ КАК НОСИТЕЛЬ ПОТЕНЦИАЛА И ФИНАНСОВАЯ ОСНОВА СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.**

В статье на основе критического анализа подходов к толкованию понятия определена сущность капитала банка; выявлены и охарактеризованы его общесистемные и специфические характеристики. Показана взаимосвязь капитала банка с его экономическим потенциалом. Определена роль финансового потенциала в развитии банка и предложена формула вычисления величины финансового потенциала развития, на основе которой проведены расчеты для десяти крупнейших банков Украины.

**Ключевые слова:** капитал банка, системные характеристики капитала, структура капитала банка, потенциал банка, развитие банка, финансовый потенциал развития банка.

### **Lebid O.V. CAPITAL OF BANKS AS A CARRIER OF POTENTIAL AND FINANCIAL BASIS OF STRATEGIC DEVELOPMENT**

The essence of capital is defined on the basis of critical analysis of approaches to the definition's interpretation in the article. There are detected and characterized capital's generic and specific characteristics in the article. The relationship of the bank's capital to its economic potential was shown. The role of the bank's financial potential in its development is determined and the calculation formula of the financial potential of bank's development is proposed. The calculations of financial potential of the bank's development were put through for the ten largest banks in Ukraine.

**Keywords:** capital of a bank, capital system characteristics, capital structure, bank's potential, bank's development, the financial potential of the bank's development.

**Постановка проблеми.** Стратегічне управління банком у сучасних умовах функціонування й розвитку фінансової системи України є об'єктивною необхідністю і запорукою формування стійких конкурентних переваг. Практика діяльності українських банків засвідчує, що найуспішнішими вітчизняними банками є ті, що значну увагу приділяють формуванню та реалізації стратегії розвитку банку. Одним з ключових питань у цих процесах є вибір напрямів розвитку банку й пошук їх фінансового забезпечення, оскільки стратегічні цілі, втілені в досягнення конкретних значень ключових показників діяльності банку, потребують належного фінансування. Для забезпечення досягнення поставлених стратегічних цілей банку необхідно визначити обсяги його фінансового потенціалу розвитку. Вирішенню цього завдання і присвячено статтю.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання оцінки капіталу й потенціалу банків є перманентно актуальними, про що свідчать численні публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених [1–23], а саме: М.Д. Алексєєнко [1], І.О. Бланка [2], Ю.М. Воробйова [6], В.В. Коваленко [12], О.С. Любунь [14], Г.О. Панасенко [16], С.М. Савлука [1718], Л.В. Соколіної [], Р.І. Тиркала [19], Л. Едвінсона [21], І. Фішера [22]. Проте аналіз праць зазначених авторів виявив, що, по-перше, капітал банку переважно досліджується з позиції бухгалтерського підходу, який визначає його як залишкову вартість активів після вирахування зобов'язань, що значно звужує спектр аналізованих проблем щодо питань виключно власного капіталу, структури капіталу й забезпечення достатньої капіталізації банків [1; 7; 9; 12; 17; 19]; по-

друге, потенціал банку розглядається відокремлено від його капіталу [1–7; 9; 12–14; 16–20], що ставить під сумнів адекватність методів оцінки економічного потенціалу як банку, так і банківської системи, а також нівелює значення капіталу у процесі фінансування розвитку банку; по-третє, поза увагою вчених лишається питання співвідношення понять капіталу й потенціалу банку, а також вимірювання фінансового потенціалу розвитку. У зв'язку із цим, постає необхідність подальших досліджень потіння банківського капіталу, визначення його ролі у формуванні та реалізації фінансового потенціалу розвитку банку.

**Постановка завдання.** Метою статті є вимірювання фінансового потенціалу розвитку банків і визначення ролі їх капіталу. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: 1) визначити сутність і співвідношення понять капіталу й потенціалу банку; 2) охарактеризувати капітал банку як систему; 3) показати взаємозв'язок капіталу й потенціалу банку; 4) запропонувати підхід до вимірювання фінансового потенціалу розвитку банку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У попередніх дослідженнях [24, с. 185] було встановлено, що під економічним потенціалом банку слід розуміти сукупність економічних характеристик, що визначають наявні та приховані можливості існуючого капіталу, фінансових, матеріально-технічних, трудових, інформаційних та інших ресурсів (наявних та що можуть бути мобілізовані), які можуть бути використані й забезпечать виробництво фінансово-посередницьких тощо банківських продуктів і послуг у кількості та якості, необхідній для максимального досягнення мети держави, акціонерів і клієнтів бан-

ку, зважаючи на зовнішні й внутрішні умови його функціонування [24, с. 185].

Із визначення стає зрозумілим, що потенціал банку та його капітал пов'язані. Доцільно звернути увагу на сутність капіталу банку. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про банки і банківську діяльність» капітал банку – власні кошти, залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. Проте, на думку автора, такий підхід значно звужує розуміння економічної сутності категорії капітал, що зумовлює необхідність зупинитись на визначенні сутності капіталу більш докладно. Аналіз робіт провідних учених показав, що найбільш змістовними і коректними визначеннями сутності капіталу, на погляд автора, є визначення І.О. Бланка та М.С. Дороніної, які визначають капітал як блага. З метою обґрунтування визначення капіталу через поняття благ розглянемо поняття «ресурси», «цінність», «благо». Ресурси – основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку [25, с. 206]. Цінність – діалектична єдність корисності речі для споживача, а також вартості для виробника. Термін «цінність» має синоніми: гідність, заслуга, користь, благо, надбання, вартість [25, с. 898]. Благо – матеріальні й нематеріальні цінності, що приносять людям користь, задоволення, радість тощо [26, с. 111].

Якщо визначати капітал через поняття «ресурси», то, відповідно до наведеного вище визначення поняття капіталу, буде обмежено суто виробничою сферою, що не відповідає реальності, тому що капітал існує й у невиробничій сфері економіки. Поняття «цінність» і поняття «благо» з економічної точки зору є синонімами, тому для визначення капіталу можна використовувати будь-яке з них.

Далі слід окреслити суттєві ознаки капіталу з метою виокремлення з усієї множини благ тільки такі, що можуть називатися капіталом. Беручи до уваги еволюцію поглядів на сутність капіталу, а також визначення й дослідження сучасних авторів [1; 3; 4; 5; 7; 10; 11; 20; 21], такими ознаками є:

- постійний рух благ, участь їх у відтворювальному процесі;
- здатність благ приносити дохід;
- наявність у благ просторових, часових і вартісних характеристик;
- блага мають бути об'єктами власності й інших суспільних відносин;
- блага є носіями факторів ризику й ліквідності;
- блага можуть бути об'єктами управління.

З урахуванням усього вище зазначеного, можна запропонувати таке визначення: капітал – це економічні блага у фінансовій, фізичній та інтелектуальній формах, що знаходяться в постійному взаємозумовленому русі, здатні приносити дохід, введені у відтворювальний процес як фактори банківської діяльності й інвестиційні ресурси, функціонування яких в економічній системі має просторові, часові та вартісні характеристики, пов'язано з факторами ризику й ліквідності та є об'єктом суспільних відносин і управління.

Оскільки капітал є динамічним, складним і багатоаспектним за своєю сутністю, це визначення не може бути ані вичерпним, ані остаточним, але воно враховує всі форми, динамізм і фактори його існування, основні характеристики, участь у банківській діяльності, суспільні відносини, а також систему менеджменту. Абстрактність цієї категорії вимагає наповнити її та процес управління конкретним

змістом, а саме: переліком економічних благ, що використовуються банком, їх структурою, показниками аналізу функціонування й методами управління.

Підходами до визначення структури капіталу банку обрано системний і кібернетичний. Системний підхід має низку взаємопов'язаних аспектів, що в сукупності та єдності розкривають його сутність: системно-елементний, що відповідає на питання про складові системи; системно-структурний, що дає інформацію про внутрішню будову системи; системно-функціональний, що показує функції, виконувані системою; системно-комунікаційний, що розкриває взаємозв'язки цієї системи з іншими; системно-інтегративний, що показує механізми, фактори збереження й удосконалення, а також розвитку системи; системно-історичний, що відповідає на питання про виникнення системи, етапи її розвитку, історичні перспективи [27, с. 18–19].

Відповідно до перших трьох аспектів системного підходу, слід визначити якості капіталу банку як системи; обґрунтувати системні властивості капіталу; проаналізувати структуру й організацію системи «капітал банку», визначити її функції.

Кібернетичний підхід передбачає поділ систем на такі, що управляють, і такі, якими управляють; полягає в обґрунтуванні інформаційної сутності управління, виявленні й організації механізмів зворотного зв'язку, на основі якого відбувається вдосконалення функціонування системи, якою управляють відповідно до попередньо визначених цілей [28 с. 51]. Капітал банку є системою, якою управляють. Системою, що управляє, будемо вважати менеджмент банку в його найширшому розумінні. Слід підкреслити, що такий поділ є досить умовним.

Розглядаючи капітал банку як систему, важливо визначити її з точки зору класифікації систем. Капітал банку за найважливішими класифікаційними ознаками є матеріально-абстрактною, динамічною, відкритою, складною, імовірнісною й нелінійною системою. Капітал являє собою матеріально-абстрактну систему, оскільки містить як матеріальні об'єкти (фізичний, фінансовий капітал та інтелектуальний капітал у частині технічного та програмного забезпечення, патентів, товарних знаків), так і абстрактні (інтелектуальний капітал у частині знань, творчих здібностей, культури, інформації, досвіду тощо).

Капітал банку навіть з суто економічної точки зору є динамічним об'єктом, тому що існує лише в русі, а з точки зору системного підходу з часом стан системи «капітал банку» змінюється, отже, система є динамічною. Відкритість системи «капітал банку» пояснюється постійною взаємодією із зовнішнім середовищем, капіталами інших банків, клієнтів, що дає їй змогу розвиватись та ускладнюватись. Система «капітал банку» та її складові функціонують не заздалегідь передбаченим чином, не можна дати детального прогнозу щодо взаємодії всіх підсистем та елементів, тому що суттєвим є вплив невизначеності, що надає можливість назвати систему «капітал банку» імовірнісною.

Капітал банку є системою із розвиненою структурою, складається з підсистем (передусім фізичної, фінансової й інтелектуальної), які у свою чергу складаються з підсистем, а останні з елементів, що дає змогу назвати капітал банку складною системою. Нелінійність капіталу як системи пояснюється наявністю нелінійних зв'язків і нелінійних залежностей між його елементами, а також нелінійністю розвитку всієї системи.

За походженням, описом елементів і способу управління система «капітал банку» є змішаною, оскільки,

по-перше, містить живі й неживі елементи різного походження: біологічного, технічного, соціального, інформаційного тощо, по-друге, містить якісні та кількісні, дискретні й безперервні змінні, по-третє, має зовнішнє управління та самоуправління.

Окрім описаних класифікаційних ознак, капітал банку має низку специфічних, серед яких такі:

- перманентність: капітал існує як система, яку не просто знищити: він може змінити власника, юридично-організаційну форму, природну форму тощо, але не зникне з економічного простору зовсім [10, с. 152];

- адаптивність: капітал банку є системою, що підтримує певний баланс зовнішніх і внутрішніх можливостей існування й розвитку (внутрішні спонукальні мотиви діяльності та зовнішні, які створюються ринковим середовищем), а також може пристосовуватись до швидкоплинних змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища;

- капітал є системою, що самоорганізується, самостійно забезпечує підтримку умов функціонування, тобто довільну зміну природних форм, обмін ресурсами всередині системи та із зовнішнім середовищем;

- капітал є системою, котра саморегулюється: самостійно забезпечує приведення системи управління його складовими відповідно до змін умов функціонування;

- капітал є системою, що саморозвивається: самостійно забезпечує умови довготривалого існування й розвитку відповідно до своєї сутності та призначення в суспільстві взагалі та на підприємстві зокрема [10].

Узагальнюючи запропоновані різними авторами властивості системи, можна виділи найважливіші: цілісність, неоднорідність, взаємозалежність, агрегованість, структурність, ієрархічність, багатofункціональність, спрямованість, закономірність, множинність, спадковість, надійність, безперервність функціонування й еволюції, прагнення стану стійкої рівноваги, альтернативність шляхів функціонування та розвитку, пріоритет інтересів системи глобального рівня.

Капітал банку – це цілісність, де можна виділити певні складові, що функціонують разом, утворюючи в сукупності функціонування системи як цілого. Це перший аспект цілісності капіталу банку. Другий аспект полягає в незбереженні адитивності, тобто сума властивостей компонентів капіталу не визначає властивості всього капіталу. Наприклад, сукупністю властивостей банківського рахунку, устаткування, патентів банку як елементів його капіталу неможливо визначити властивості всього капіталу.

Загалом структуру капіталу банку можна визначити як взаємопов'язану сукупність трьох складових: фінансового, фізичного й інтелектуального капіталу. У структурі фінансової складової капіталу банку з точки зору права власності було виокремлено дві підсистеми – власний фінансовий капітал і залучений фінансовий капітал, оскільки, на думку багатьох дослідників проблем фінансового капіталу банку, питання про фінансову незалежність посідає одне з найголовніших місць. Фізичний капітал банку – це така його частина, що має найближчий і безпосередній стосунок до операційного процесу. Структура інтелектуальної підсистеми капіталу банку була сформована за дослідженнями Л. Едвінсона, М. Меллуна та Т.Стюарта, а також Н. Марковї з уточненням складових елементів соціального й ринкового капіталу [15; 21; 23].

Інтелектуальний капітал має чотири складові: людський, ринковий, організаційний і соціальний капітали. Перші три підсистеми є первісними, а підсистема «соціальний капітал» має двоїсту природу:

з одного боку, соціальний капітал невід'ємна, самостійна й незалежна підсистема, а з іншого – є похідною від людського та ринкового (клієнтського) капіталів.

Із наведеного вище правомірно зробити висновок, що потенціал банку є такою характеристикою капіталу, яка відображає наявні та приховані його можливості. Оскільки капітал банку є складною багатоелементною структурою, то й потенціал банку відповідно також складається з декількох підсистем, які в свою чергу складаються з певних елементів. Варто звернути увагу, що співвідношення капіталу банку з його потенціалом є правомірним тільки за умови найширшого розуміння сутності капіталу.

Зважаючи на те, що капітал підприємства має три основні складові – фізичну, фінансову й інтелектуальну, у тому числі людську, то й потенціал слід розглядати з аналогічної позиції, тобто фінансовий потенціал, фізичний потенціал та інтелектуальний потенціал. Щодо фізичного потенціалу, слід звернути увагу на те, що внаслідок підвищення ролі технологій як у суспільстві, так і в діяльності суб'єктів господарювання фізичну складову капіталу й потенціалу слід назвати фізично-технологічною (рис. 1).

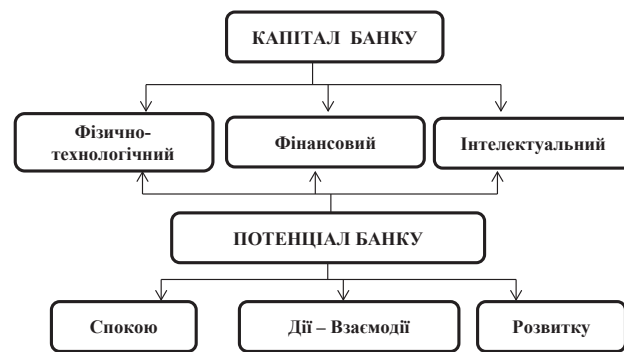


Рис. 1. Взаємозв'язок видів капіталу банку з його потенціалом

Дані рис. 1 виявляють, що необхідно звернути увагу на те, що існує потенціал спокою, дії і взаємодії, а також потенціал розвитку, що відповідає трьом основним станам економічним благ. Якщо економічні блага не використовуються у фінансово-господарському процесі або в підприємстві, то вони мають потенціал спокою, якщо блага стають капіталом, ключовими характеристиками якого є участь у постійному взаємозумовленому русі, здатність приносити дохід, участь у відтворювальному процесі, тоді доцільно говорити про потенціал дії та взаємодії, і потенціал розвитку виникає тоді, коли капітал відтворюється і створює новий капітал.

Якщо розглянути формулу кругообігу капіталу в її сучасній інтерпретації (формула 1), то стане зрозумілим, що інформаційні технології, інтелектуальна власність, знання, природні здібності відіграють важливу роль діяльності банку, а на думку багатьох дослідників, «є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання й ефективності» [29, с. 196].

$I - \Phi - \Gamma - T/\Pi$  (Зв, Рс).....  $O$ .....  $\Pi' - \Gamma' - \Phi' - I'$  (1)  
де I – інтелектуальний капітал, що був авансований;

$\Phi$  – фінансові інструменти (цінні папери, депозитні сертифікати, залучені депозити; субординований борг);

$\Gamma$  – гроші, авансовані в діяльність банку;

$T$  – товари, необхідні для діяльності банку;



П – послуги і продукти, необхідні для здійснення діяльності банку;

Зв – засоби банківської діяльності;

Рс – робоча сила;

..... – перерви процесу обігу при переході до операційної стадії, а після неї – до стадії обігу;

О – операційні процеси банку;

П' – знову створені й надані послуги та банківські продукти (готові банківські продукти, вартість яких перевищує вартість авансованого капіталу);

Г' – гроші, отримані від реалізації банківської продукції та послуг банку (відповідають сумі вартості авансованого капіталу й додаткової вартості, що набуває форми прибутку).

Г – інтелектуальний капітал, що було отримано, який містить авансований і має додаткову вартість у вигляді цінної інформації, досвіду, нових знань тощо.

Дійсно, утворенню банку або нового банківського продукту передують конкретна ідея його засновників чи розробників про створення конкретного банківського продукту або надання послуг, а це частина інтелектуального капіталу. Якщо у власника ідеї немає достатньо коштів, він знаходить інвесторів чи звертається за позикою, або шукає компаньйонів – це знову-таки частина інтелектуального капіталу. Якщо кошти були залучені шляхом випуску акцій або інших цінних паперів, капітал набуває фінансової форми, і тільки потім грошової, операційної тощо.

Отже, важливим питанням у зв'язку із цим стає достатність саме фінансового капіталу, а також виміру фінансового потенціалу розвитку банку. У роботі пропонується для визначення наявних обсягів фінансових ресурсів, які можна спрямувати на розвиток банку (упровадження технологій, розробку й запровадження нових банківських продуктів, відкриття нових філій, представництв тощо), скористатись поняттям фінансового потенціалу розвитку. Для цього пропонуємо використовувати підхід, запропонований І. Ненно [30, с. 8] і адаптований автором до банківських установ (формула 2):

$$\text{ФПР} = \text{ФЗБ} - \text{ПФП}, \quad (2)$$

де ФПР – фінансовий потенціал розвитку банку;

ФЗБ – фінансове забезпечення банку;

ПФП – поточні фінансові потреби.

Формула виявляє залишок коштів банку після задоволення поточних потреб, а отже, дає змогу визначити фінансовий потенціал розвитку. Трансформуємо формулу 2 у більш детальну (формула 3).

$$\text{ФПР} = \text{ФЗБ} - \text{ПФП} = \\ = (\text{ВК} + \text{СБ} + \text{РЗ} + \text{ЧП}) - (\text{ПК} + \text{ПД}), \quad (3)$$

де ВК – власний капітал;

СБ – субординований борг;

РЗ – резерви за зобов'язаннями;

ЧП – чистий прибуток банку;

ПК – поточні виплати за кредитами, отриманими;

ПД – поточні витрати за депозитами, залученими.

Визначимо фінансовий потенціал розвитку для десяти банків першої групи за класифікацією НБУ (таблиця 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що загалом фінансовий потенціал розвитку є близьким до величини власного капіталу банку. Проте в сукупності банків спостерігається дві тенденції: 1) для більшості банків обсяги фінансового потенціалу розвитку є меншими за обсяг власного капіталу; 2) чотири з п'ятнадцяти банків мають фінансовий потенціал розвитку, більший за власний капітал. Для того, щоб виявити ефективність реалізації фінансового потенціалу розвитку прослідкуємо динаміку активів даних банків, співвідношення їх капіталу й активів, фінансового потенціалу й активів (таблиця 2).

Показник співвідношення фінансового потенціалу розвитку й активів банку (таблиця 2) виявляє фінансову складову потенціалу приросту активів і є фінансовим індикатором обсягів розвитку банку. Якщо порівняти цей показник з темпами приросту активів банку, стає зрозумілим, що аналізовані банки в більшості своїй максимально ефективно використали фінансовий потенціал розвитку. А оскільки співвідношення фінансового потенціалу розвитку й активів у деяких банків значно менший за темпи приросту активів, банки максимально ефективно використали й інші складові капіталу та потенціалу, тобто інтелектуальний і фізично-технологічний. Такі банки, як Райффайзен банк Аваль, Укрсоцбанк, ВТБ Банк і УкрСиббанк мають негативний темп приросту активів, що схоже на згорання діяльності банків і свідчить про неефективне використання капіталу

Таблиця 1

## Складові й обсяги фінансового потенціалу розвитку банків України першої групи класифікатора НБУ

| Банк                   | Власний капітал | Субординований борг | Резерви за зобов'язаннями | Чистий прибуток | Поточні виплати за депозитами і кредитами | Фінансовий потенціал розвитку |
|------------------------|-----------------|---------------------|---------------------------|-----------------|---|-------------------------------|
| Приватбанк             | 20 108558       | 2 013 973           | 58 134                    | 1 732 045       | -9 938 349                                | 13 974 361                    |
| Ощадбанк               | 18 565643       | 828 271             | 10 248                    | 481 029         | -4 226 757                                | 15 658 435                    |
| Укрексімбанк           | 18 003075       | 2 974 850           | 11 208                    | 139 271         | -3 810 495                                | 17 317 910                    |
| Дельта банк            | 3 255 732       | 1 936 143           | 298                       | 207 021         | -3 348 835                                | 2 050 360                     |
| Райффайзен банк Аваль  | 7 215 679       | 2 373 056           | 26 398                    | 737 712         | -1 537 194                                | 8 815 652                     |
| Промінвестбанк         | 5 321 513       | 2 233 041           | 25 417                    | -2 630 664      | -2 066 742                                | 2 882 566                     |
| Укрсоцбанк             | 7 732 099       | 799 357             | 31 594                    | 8 245           | -1 573 265                                | 6 998 030                     |
| ПУМБ                   | 4 531 298       | 486 541             | 6 444                     | 302 135         | -1 384 912                                | 3 941 506                     |
| Сбербанк Росії         | 3 557 173       | 415 149             | 56 118                    | 433 091         | -1 256 146                                | 3 205 385                     |
| "Надра"                | 4 031 367       | 1 452 595           | 2 683                     | 1 441           | -1 281 153                                | 4 206 934                     |
| ВТБ банк               | 3 779 213       | 1 320 025           | 2 965                     | 378 059         | -1 506 302                                | 3 973 960                     |
| Альфа-банк             | 4 183 509       | 1 051 103           | 3 377                     | 10 603          | -1 661 087                                | 3 587 505                     |
| УкрСиббанк             | 2 611 565       | 2 745 613           | 32 385                    | -14 700         | -988 106                                  | 4 386 759                     |
| Банк Фінанси та кредит | 2 088 292       | 1 041 266           | 1 479                     | 4 763           | -1 468 761                                | 1 667 040                     |
| Укргазбанк             | 4 414 992       | 0                   | 1 910                     | 858 995         | -991 716                                  | 4 284 182                     |

Таблиця 2

## Показники реалізації фінансового потенціалу розвитку банків України першої групи класифікатора НБУ

| Банк                   | Співвідношення фінансового потенціалу розвитку і активів банку | Обсяг активів банку станом на 01.01.2012 | Обсяг активів банку станом на 01.10.2013 | Темп приросту активів за аналізований період |
|------------------------|--|--|--|--|
| Приватбанк             | 0,06899  | 145 118 473                              | 202 551 282                              | 0,395764978                                  |
| Ощадбанк               | 0,16961  | 73 968 478                               | 92 319 845                               | 0,248097131                                  |
| Укресімбанк            | 0,19010  | 75 103 435                               | 91 097 679                               | 0,212962884                                  |
| Дельта банк            | 0,03794  | 23 216 416                               | 54 040 873                               | 1,327700921                                  |
| Райффайзен банк Аваль  | 0,19676  | 51 347 408                               | 44 803 823                               | -0,127437499                                 |
| Промінвестбанк         | 0,07164  | 38 160 931                               | 40 236 687                               | 0,054394796                                  |
| Укрсоцбанк             | 0,18747  | 40 206 926                               | 37 328 519                               | -0,07158984                                  |
| ПУМБ                   | 0,11275  | 34 866 052                               | 34 959 081                               | 0,002668172                                  |
| Сбербанк Росії         | 0,09548  | 16 932 522                               | 33 571 752                               | 0,982678779                                  |
| "Надра"                | 0,14336  | 26 739 232                               | 29 345 998                               | 0,097488451                                  |
| ВТБ банк               | 0,13661  | 37 067 206                               | 29 089 032                               | -0,215235375                                 |
| Альфа-банк             | 0,12589  | 27 964 574                               | 28 496 249                               | 0,019012442                                  |
| Укрсіббанк             | 0,16607  | 32 868 231                               | 26 414 925                               | -0,196338703                                 |
| Банк Фінанси та кредит | 0,06819  | 22 006 642                               | 24 446 641                               | 0,110875568                                  |
| Укргазбанк             | 0,18510  | 18 157 477                               | 23 145 343                               | 0,274700373                                  |

й нереалізований фінансовий потенціал розвитку. Щодо банку Райффайзенбанк Аваль, таке припущення є правомірним, оскільки на початку 2014 року його було виставлено на продаж, який у зв'язку із нестабільною політичною ситуацією було відкладено на невизначений строк.

**Висновки з проведеного дослідження.** Капітал банку як сукупність економічних благ у фізичній, фінансовій та інтелектуальній формах з певним набором загальносистемних і специфічних характеристик відіграє важливу роль не тільки в забезпеченні стабільного функціонування банку, а й у формуванні фінансового потенціалу його розвитку. Запропонована в статті формула розрахунку фінансового потенціалу розвитку банку є досить простим і зручним інструментом у визначенні достатності наявних фінансових ресурсів банку для впровадження інновацій або розширення діяльності. Розрахунки величини фінансового потенціалу розвитку провідних банків України та його порівняння з величиною власного капіталу, а також темпами приросту активів банку дали змогу виявити таку закономірність: банківські установи, величина фінансового потенціалу розвитку яких перевищує величину власного капіталу у 3-х випадках з 5-ти, мають від'ємний темп приросту активів, що свідчить, по-перше, про неефективне використання власного капіталу, а по-друге, про негативну реалізацію фінансового потенціалу, тобто про нереалізацію наявного фінансового потенціалу розвитку. Подальші дослідження будуть спрямовані на більш глибоке вивчення виявленої закономірності й аналізу її причин.

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:**

1. Алексєнко М.Д. Банківський капітал: стан та перспективи розвитку в Україні: дис. ... д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 / М.Д. Алексєнко; Київський національний економічний ун-т. – К., 2003. – 378 с.
2. Бланк І.А. Управление капиталом : [учебный курс] / И.А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 576 с.; рис.
3. Богачева Г.Н. Многообразной трактовке категории «капитал» / Г.Н. Богачева, Б.А. Денисов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 1. – С. 13–24.
4. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал. Ключ к успеху в новом тысячелетии / Э. Брукинг; пер. с англ. Л.Н. Ковалик. – Спб. : Питер, 2001. – 287 с.
5. Вовк В.Я. Аналіз фінансового потенціалу вітчизняних банків в умовах фінансово-економічної кризи / В.Я. Вовк, Н.Г. Вядрова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – № 3 (15). – 2012. – С. 149–152.
6. Воробьев Ю.Н. Капитал предпринимательских структур в системе финансового менеджмента : [монография] / Ю.Н. Воробьев и Крым. ин-т природоохранного и курортного строительства. – Симферополь : Таврия, 2000. – 324 с.
7. Воробьев Ю.Н. Финансовый капитал предприятий. Теория, практика, управление : [монография] / Ю.Н. Воробьев, Киевск. нац. ун-т им. Т. Шевченко. – Симферополь : Таврия, 2002. – 363 с.
8. Міщенко В.І. Гібридний капітал банку: світовий досвід, перспективи впровадження в Україні / В.І. Міщенко, В.В. Крилова, В.В. Салтинський, О.Г. Приходько // Науково-аналітичні матеріали. – К. : Національний банк України, Центр наукових досліджень, 2009. – Вип. 13. – 180 с.
9. Гіряк В.В. Управління процесами оптимізації структури капіталу банку : [монография] / В.В. Гіряк, Н.В. Дунас ; Львів. ін-т банк. справи Ун-ту банк. справи Нац. банку України (м. Київ). – Львів : ЛІБС УБС НБУ, 2014. – 231 с.
10. Дороніна М.С. Капітал підприємства як потоковий процес / М. С. Дороніна // Управління економічними та соціальними процесами підприємства : [монография]. – Х. : ХДЕУ, 2002. – С. 147 – 160 с.; рис.
11. Интеллектуальный капитал – стратегический потенциал организации : [учебное пособие] / Под. ред. А.Л. Гапоненко, Т.М. Орловой. – М. : Издательский дом «Социальные отношения», 2003. – 184 с.
12. Коваленко В.В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: [монография] / В.В. Коваленко, К.Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 153 с.
13. Леонов С.В. Інвестиційний потенціал банківської системи: методологія формування та використання: дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / С.В. Леонов; ДВНЗ Українська академія банківської справи НБУ. – Суми, 2010. – 462 с.
14. Любунь О.С. Організаційно-методологічні основи інтеграції промислового та банківського капіталів: автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / О.С. Любунь; Науково-дослідний економічний ін-т Міністерства економіки України. – К., 2009. – 28 с.
15. Маркова Н.С. Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.09.01.; Харк. держ. екон. ун-т / Н.С. Маркова. – Х., 2005. – 19 с.
16. Панасенко Г.О. Банк. Ресурси. Капітал : [монография] / Г.О. Панасенко; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. – 316 с.
17. Савлук С.М. Власний капітал комерційного банку: [монография] / С.М. Савлук ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2012. – 459 с.
18. Сорокіна Л.В. Інноваційні методи оцінки банківського капіталу:

- [монографія] / Л.В. Сорокіна, В.М. Кочетков, Ю.С. Камарицький. – К. : СІК ГРУП Україна, 2014. – 244 с. ; рис., табл.
19. Тиркало Р.І. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання: [монографія] / Р.І. Тиркало, Н.М. Ткачук; Терноп. нац. екон. ун-т. – Т. : ТНЕУ, 2010. – 328 с.
  20. Яремко І.Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: [монографія] / І.Й. Яремко. – Л. : Каменяр, 2006. – 176 с.
  21. Edvinsson L. Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value By Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson, M. Malone. – N.Y.: Harper Business, 1997. – XI, 631 p.
  22. Fisher I. The Nature of Capital and Income / Irving Fisher. – L., 1977. – 278 p.
  23. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth Of Organization / T.A. Stewart. – N.Y.: Doubleday, 1997. – 786 p.
  24. Лебідь О.В. Визначення сутності потенціалу банку / О.В. Лебідь, О.В. Новікова // Економічний простір // Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2013. – № 69. – С.180–187.
  25. Економічна енциклопедія: у трьох томах / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – Т. 3. – 2002. – 952 с.
  26. Економічна енциклопедія: у трьох томах / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – Т. 1. – 2000. – 864 с.
  27. Жариков О.Н. Системный подход к управлению / О.Н. Жариков, В.И. Королевская, С.Н. Хохлов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 62 с.; схем.
  28. Иванова Т.Ю. Теория организации / Т.Ю. Иванова, В.И. Приходько. – СПб. : Питер, 2004. – 269 с.
  29. Грэйсон Дж.К. мл. Американский менеджмент на пороге XXI века / Дж.К. Грэйсон мл., К. О'Делл; пер. с англ., предисл. Б.З. Мильнер. – М. : Экономика, 1991. – 319 с.; ил.
  30. Ненно І.М. Фінансове забезпечення розвитку страховика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / І.М. Ненно ; Одеський держ. економічний ун-т. – О., 2009. – 19 с.

УДК 330.101

Лейфура М.В.  
аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

## СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФАКТОР ТІНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано вплив системи оподаткування на розвиток тіньового сектора економіки України, розкрито механізм взаємозв'язку системи оподаткування й інвестиційного ресурсу суб'єктів підприємництва; проаналізовано проблеми неефективності надання податкових пільг на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва; запропоновано напрями підвищення ефективності податково стимулювання задля розвитку інноваційно-інвестиційної активності підприємств.

**Ключові слова:** підприємницька діяльність, система оподаткування, тіньова економіка, детінізація економіки, інноваційно-інвестиційний розвиток.

### Leifura M.V. СИСТЕМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ КАК ФАКТОР ТЕНИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье проанализировано влияние системы налогообложения на развитие теневого сектора экономики Украины, раскрыт механизм взаимосвязи системы налогообложения и инвестиционного ресурса субъектов предпринимательства; проанализированы проблемы неэффективности предоставления налоговых льгот на развитие инновационно-инвестиционной деятельности субъектов предпринимательства; предложены направления повышения эффективности налогового стимулирования для развития инновационно-инвестиционной активности предприятий.

**Ключевые слова:** предпринимательская деятельность, система налогообложения, теневая экономика, детенизация экономики, инновационно-инвестиционное развитие.

### Leifura M.V. SYSTEM OF TAXATION AS A FACTOR OF SHADOWING ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE

The paper examines the impact of taxation on the shadow economy development in Ukraine, deconstructs links between taxation and investment resource entities; analyses problems of providing inefficiency tax incentives for the development of innovative investment entities; suggests ways to increase the efficiency of tax incentives for the development of innovation and investment activity of enterprises.

**Keywords:** entrepreneurship, taxation, shadow economy, economy deshadowing, innovation and investment development.

**Постановка проблеми.** Тіньова економіка є невід'ємною рисою економіки України й інших пострадянських країнах з перехідною економікою, однак останнім часом відбувається подальше загострення цієї проблеми. Більшість науковців розглядають проблему тінізації економіки як фактор загрози національному добробуту. Одним з основних чинників тінізації економіки традиційно вважається система оподаткування й важкість податкового навантаження на суб'єктів підприємництва, що, зменшуючи їх прибутки, призводить до стримування їх економічного розвитку. Однак можна припустити, що класична теорія стимулювання або стримування економіки шляхом реалізації податкової політики не діє в умовах розвиненого тіньового сектора економіки Украї-

ни. А тому необхідним є розгляд впливу сучасної системи оподаткування, що склалась в Україні, на розвиток господарської діяльності суб'єктів підприємництва в умовах вагомій частки тіньового сектора в економіці та аналіз можливих зрушень у цьому напрямі з останніми змінами в оподаткуванні, спрямованими на зменшення податкового навантаження та спрощення адміністрування податків.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідження, присвячені питанню тіньової економіки, висвітлюються у працях багатьох вітчизняних учених: А. Базилюк, О. Барановський, З. Варналій, Я. Дяченко, О. Засанська, І. Колобердянська, І. Мазур, В. Мамутов, Л. Олейніков, В. Попович, В. Предборський, О. Рибчак, О. Смірнова, В. Шулькевич та